

УДК 72.01

О. А. Трошкіна

*кандидат архітектури, доцент,
зав. каф. основ архітектури та дизайну НАУ*

СПРИЙНЯТТЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ОБ'ЄКТІВ АРХІТЕКТУРИ В НЬОМУ

Анотація: в статті розглянуто рівні сприйняття як окремих архітектурних об'єктів, так і середовища, в якому вони знаходяться.

Ключові слова: архітектурне середовище, міське середовище, семантика середовища, сприйняття архітектурного середовища.

Постановка проблеми. Сприйняття архітектурного об'єкта є не тільки об'єктивним, а й суб'єктивним процесом, тому з точки зору семіотики його образ розглядається як знакова ситуація, що складається з елементів-знаків, зв'язків між ними, які утворюють формули. Для житлового будинку це дрібночарункова структура будинку, вікна, балкони, лоджії, декілька входів, з яких починаються сходові клітини тощо, тоді як для громадської будівлі – наявність значного за об'ємом приміщення: залу, вестибюлю, великих вікон, або суцільного застакнення, одного парадного входу, сходового холу. Найзначніші громадські об'єкти, т.з. «представницькі», як правило, містять у собі ознаки житла та громадської будівлі (дрібночарункова структура офісів або кабінетів у поєднанні з наявністю великих офіційних приміщень: залу, холу та ін.). Проте, сьгоднішнє нівелювання громадських об'єктів із рядовою житловою забудовою по висоті, використання тих самих оздоблювальних матеріалів, вже не кажучи про застосування тих самих прийомів і засобів композиційної побудови, призводить до того, що громадська будівля стає абсолютно неозначеною семантично і «губиться» в середовищі, яке в свою чергу стає невизначеним, аморфним, а отже, психологічно дискомфортним. Оскільки внести зміни у побудований архітектурний об'єкт практично неможливо, то єдиною надією якимось чином вплинути на його образність і враження від загальної архітектурної композиції є «працювати» із середовищем. Інколи тільки за допомогою семантично означеного середовища можна надати архітектурному об'єкту ту роль, яку він повинен виконувати, кристалізуючи навколишній простір.

Для цього потрібно визначити не тільки як ми відрізняємо громадську представницьку будівлю від інших житлових і як формується образ об'єкта, але й в результаті яких процесів і як ми розпізнаємо не тільки архітектурні об'єкти,

але й середовище, в якому вони знаходяться і яке вони формують – це і визначає **ціль даної статті**.

Аналіз останніх джерел і публікацій з означеної теми. Дослідницькі праці останніх років, які стосуються архітектурно-просторового середовища міста та його емоційного впливу на людину, можна умовно поділити на два взаємопов'язані між собою напрямки: перший базується на дослідженні міського середовища з точки зору семіотики простору, його символічності і міфопоетичності, тобто розвивається в руслі архітектурної семантики і головними завданнями якого є дослідження образності і символічності міського простору, відношення до нього як до тексту (представники – Шубович С. О., Коптева Г. Л., Трушина Л. С., Барабанов А., Фьодоров В. В. та ін.). Другий – тісно пов'язаний із архітектурною психологією і зорієнтований в основному на розкриття механізму створення враження в певному середовищі і про середовище, головним критерієм якого є рівень психологічної комфортності (представники – Буров А. К., Канаткін А. С., Лобанов А. В. та ін.).

Значну зацікавленість цією проблемою можна спостерігати і в тематиці студентських магістерських робіт останніх 2-3 років різних вузів архітектурно-дизайнерського спрямування. Очевидно, значна увага до такої теми, по-перше, вказує на її актуальність, а по-друге, говорить про неможливість її вичерпати, навіть значною кількістю робіт, адже, дослідити її можна лише залучивши знання декількох наук (теорії архітектури, філософії, психології, семантики та ін.).

Результати роботи. Як нами було визначено в попередніх дослідженнях, інформаційне поле, під впливом якого відбувається процес творення образу представництва, складається з незмінної (constant) ідеальної схеми-еталону, яка сформувалась протягом тривалого історичного розвитку та внаслідок частого повтору закарбувалася у людській пам'яті як знак представницької будівлі, та змінної, що формується під впливом особливостей епохи, розвитку культури, інтенсивності пошуку та напрацюванням нового досвіду. У цьому процесі ми виділили три рівні сприйняття: 1) рівень розглядання (ідентифікація); 2) рівень зацікавлення, або не зацікавлення (вивчення, аналіз); 3) рівень запам'ятовування (розуміння, нерозуміння, дратування) [3].

На першому рівні ідентифікація об'єкта представницької архітектури відбувається завдяки його виділенню (акцентуванню) на фоні рядової забудови, чому сприяє значення місця, його цілісність і скульптурність у традиційній схемі та рекламність, незвичність форми, його прозорість у сьогоденному новому досвіді. Аналіз і вивчення об'єкта, в разі зацікавлення ним, відбувається завдяки використанню певних засобів і прийомів: у традиційній (класичній) схемі: виділення в рядовій забудові, контраст із нею, створення підготовки до

сприйняття, складність форми, її герметичність, відповідність стандарту і т. ін.; в новому досвіді: нарочита простота форми, її невагомість, використання новітніх технологій тощо. Процес формування образу закінчується на рівні запам'ятовування та порівнянням із еталоном, визначенням наявності традиційних знаків представництва: масивності, масштабності, висотності, дистанції, церемоніального підходу, недоступності і т. ін.; розумінням чи нерозумінням, прийняттям чи неприйняттям нового: багаторівневості та просторовості, відсутності візуальних кордонів, вседоступності.

Разом з тим, сприйняття будь-яких об'єктів архітектури відбувається за трьома рівнями: дальньому, середньому, ближньому.

В створенні образу об'єктів архітектури беруть участь різноманітні елементи-деталі, які ми поділили на елементи „основи” – цоколь, портал, „тіла” – фасад та „капітелі” – атік, фриз, карниз, що обумовлено і трьома різними рівнями сприйняття. Елементи-деталі несуть символічне значення, складаючись у формули стають знаками-повідомленнями про функцію об'єктів і місце їх у соціумі.

Форма, розмір, місце в загальній композиції об'ємів і прийоми їх використання вказують на історичний зв'язок сучасних будівель досліджуваного типу із представницькими будівлями давнини, а отже, підтверджують життєздатність формули представницького об'єкту, виробленої і апробованої протягом значного проміжку часу та на значній території.

Але, як бути із сучасними архітектурними об'єктами, які семантично неозначені? Які можна прийняти і за громадську будівлю і за житлову? Як бути із унікальними об'єктами, які зацікавлюють своєю формою, але є незрозумілими (не ідентифікованими) для пересічного громадянина як, наприклад, будівля Лондонського парламенту у формі яйця, «танцюючий будинок» у Празі, або будинок «огірок» у Лондоні? Звичайно, наведені приклади унікальні, відомі на весь світ, але якщо припустити що вони є «першими ластівками» нової архітектури, а за ними з'явиться велика кількість подібних об'єктів, то чи зможемо ми безпомилково їх ідентифікувати? Проте, і більш скромніші архітектурні об'єкти, які споруджувалися в 1970-1980 рр. інколи досить важко розпізнати внаслідок їх нівелювання із рядовою житловою забудовою по висоті, за використаними матеріалами, оздобленням і композиційними прийомами. І тут дуже важливим є навколишнє середовище, яке допомагає розкрити образ об'єкта.

Так, з давнини, для державних адміністративних будинків, державних установ найбільш характерним є розміщення в центрі поселення, або на прилеглий території. Найчастіше вони замикають собою магістралі чи головні вулиці. Обов'язковий атрибут – площа перед будинком із пам'ятником вождю,

іншій видатній особі, чи монументом в честь історичних подій, героїчного минулого, тощо. Ці будівлі з давнини прийнято розміщувати на самій високій точці рельєфу, або на узвишші, щоб вони слугували орієнтирами, фокусними точками для всього поселення. Конторські, офісні, банківські будинки в сучасних поселеннях займають центральні і прилеглі до центру території, найчастіше розміщуються на перехресті чи на розі головних вулиць, або вздовж них по „червоній” лінії. В останньому випадку фасади офісних та конторських будинків формують образ міста. В системі рельєфу ця група споруд займає не менш важливі місця ніж попередня, тобто, на узвишші чи на самих високих точках. Для представництв фірм, адміністративних частин в торговельних центрах можливе розміщення на периферії, або навіть за межами поселення. У випадках, коли така споруда розміщена на території, прилеглій до центру, то найчастіше нею фланкуються кути і повороти вулиць по „червоній ” лінії забудови. Необхідність залучення якомога більшої кількості покупців не дозволяє розміщувати такі будинки на високому рельєфі, тому для них є характерним розміщення на рівній ділянці.

Адміністративні комплекси в залежності від типу можуть розташовуватись як в центральних і прилеглих до них частинах поселення (районні, селищні поліфункційні адміністративні будинки), так і на периферії, при формуванні нових районів, або навіть поза його межами (ділові комплекси „сіті ”). В системі рельєфу такі комплекси можуть займати будь-яке положення, в залежності від особливостей ділянки, тоді як поліфункційні адміністративні будинки можуть знаходитись на узвишші і бути фокусною точкою, орієнтиром для всього селища чи району.

Отже, вже по самому розміщенню будівлі в структурі міста можна судити про її значення. Разом з тим, як показують історичні факти наведені В. Ауровим [1], закріплення містобудівної ділянки за тим чи іншим громадським будинком було настільки міцним, що вона зберігалася за ним навіть у випадку фізичного руйнування чи повного знищення. Громадські будинки, що завжди відображали досягнення архітектури і створювались для задоволення найважливіших потреб суспільства, були більш стійкими в просторовій структурі міста на відміну від житлових будівель.

Тобто, прослідковується певна ієрархічність міського простору: двір – вулиця – площа. В семантичному значенні площа – це центр, а вулиця – це дорога до центру. Кожна ієрархічна сходинка має певний набір елементів, які і формують її середовище. Для двору мають значення деталі будівель (вікна, балкони, сходи) , та самого середовища (ландшафт, пісочниці, МАФи), для вулиці – площини фасадів, їх пластика, входи в будівлі, кути будівель, візуальна інформація і простір-перетин із іншими вулицями, а для площі

головними будуть об'єми і простори, а також деталі, що фіксують центр площі – пам'ятник, обеліск, фонтан тощо.

Оскільки вулиця, як правило, протяжна, то до неї застосовуються правила побудови глибинно-просторової композиції. Сприйняття її середовища залежатиме, від ритму і метру різних елементів, складових цього простору, а також від швидкості пересування людини і перетинання нею низки перешкод, що знаходяться в цьому просторі [2], [4].

Площа будь-якої конфігурації спонукає до зупинки та більш детального вивчення її деталей – від огляду головного елемента до виявлення деталей у завершеннях будинків. Сприйняття середовища площі поступове і залежатиме від простору та об'ємів, що в ньому знаходяться, їх взаємної композиції, масштабу, підсвідомим порівнянням всіх елементів із тими, які вже закарбовані в пам'яті, розпізнані, і ідентифіковані, або не ідентифіковані, що призводить до подальшого розпізнавання.

Висновок. Отже, сприйняття міського середовища як і окремого архітектурного об'єкту процес складний, залежний від дуже багатьох чинників і потребує ретельного вивчення та має враховуватися при створенні нових просторових композицій та при формуванні самого міського середовища.

Література

1. Ауров В.В. Общественные здания. – М.: Высшая шк., 1987. – 125 с.
2. Сардаров А.С. Архитектура автомобильных дорог. – М.: Транспорт. 1993. – 272с.
3. Трошкіна О.А. Особливості сприйняття об'єктів представницької архітектури // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: Зб. наук. праць. – Харків.: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. – Вип4,5,6. – С.187-191.
4. Шубович С.А. Мифопоэтика архитектурного ансамбля. – Х.: Изд-во «Форт», 2009. – 120с.

Аннотация

В статье рассмотрены уровни восприятия, как отдельных архитектурных объектов, так и среды, в которой они находятся.

Ключевые слова: архитектурная среда, городская среда, семантика среды, восприятия архитектурной среды.

Annotation

The levels of perception are considered in the article, both separate architectural objects and environment which they are in.

Keywords: architectural environment, municipal environment, semantics of environment, perceptions of architectural environment.